

KUTEVA, Tania – HEINE, Bernd – HONG, Bo – LONG, Haiping – NARROG, Heiko – RHEE, Seongha: *WORLD LEXICON OF GRAMMATICALIZATION*. Second, extensively revised and updated edition. Cambridge: Cambridge University Press 2019. XIV + 632 s. ISBN 978-1-107-13624-3, 978-1-316-50176-4

Loni vyšlo druhé vydání osvědčené příručky pro bádání o gramatikalizaci, *Světového lexikonu gramatikalizace*. V podtitulu je vydání inzerováno jako rozšířené a rozšířené skutečně je. Má víc autorů: zatímco první vydání mělo autory dva, teď jich je rovnou šest a k tomu je přímo na titulním listu uvedeno ještě dvanáct konzultantů. Také úvod je rozšířený (1 *Introduction*, s. 1 – 22): v prvním vydání měl 14 stran, teď jich má 22. Autoři v něm nejdříve obecně deklarují svou (sympatickou) snahu o přístup pokud možno nevázaný teoreticky nebo regionálně, pak líčí svou představu o tom, co je to gramatikalizace, nato píšou o (nemalých) problémech, které přináší slovníková forma pojednání o tak komplexním jevu, jakým gramatikalizace je (zejména otázka reprezentativnosti a deskriptivní adekvátnosti dat a jisté zastření procesuální, kontextové a multikauzální povahy gramatikalizace), a konečně zmiňují aktuální směry či témata v jazykovědě, které pokládají za zvláště relevantní pro své téma (konstrukční gramatika, vyzdvihující kontextovost všech jazykových elementů, pragmatikalizace, kladoucí otázku hranic pojmu gramatikalizace, bádání o jazykovém kontaktu, přispívající k řešení otázky motivace gramatikalizačních procesů, a výzkum znakových jazyků, přispívající zase k řešení otázky podstaty gramatikalizace). Po úvodu následuje slovníček gramatických pojmů, které autoři užívají (2 *Grammatical Concepts Used in This Work*, s. 23 – 33), rozsahem zhruba stejný, ale s některými precizacemi oproti prvnímu vydání. Poté pak přichází to hlavní, tedy slovníková část, téměř o polovinu rozsáhlejší než v prvním vydání, zachycující různé cesty od více či méně lexikálních významů k významům více či méně gramatickým (3 *Source–Target Lexicon*, s. 34 – 462). K tomu se nakonec druží tři praktické dodatky – jednak seznamy pojednávaných zdrojů gramatikalizovaných elementů a jejich výsledků (*Appendix 1: Source–Target List*, s. 463 – 475) a zejména z uživatelského hlediska důležitý opačný seznam výsledků gramatikalizace a jejich zdrojů (*Appendix 2: Target–Source List*, s. 476 – 488), jednak seznam pojednávaných jazyků včetně jejich klasifikace (*Appendix 3: List of Languages*, s. 489 – 516) – a oproti prvnímu vydání také ještě užitečný rejstřík autorů a jazyků (*Author Index*, s. 612 – 621; *Language Index*, s. 622 – 632).

Není samozřejmě možné převyprávět obsah slovníku Tanie Kutevové a kol., a to nejen z rozsahových důvodů, ale také prostě proto, že je to slovník (někdy vlastně soubor mikrostudii o otázkách konkrétních gramatikalizačních kanálů). Proto hodnotíce chceme vyslovit jen několik obecných myšlenek.

Předně je třeba vyzdvihnout praktickou užitečnost recenzované publikace. Před víc jak půlstoletím psala Eva Havlová (*Jazykovědné aktuality*, 1965, č. 4, s. 3–4) o naléhavé „potřebě slovníku sémantických změn“. Takový slovník stále nemáme, ale lexikon Kutevové a kol. de facto představuje alespoň jeho část, totiž slovník sémantických změn vedoucích do oblasti gramatiky. Máme možnost na něm stavět a dál jej rozšiřovat.

Konkrétně se pak autoři lexikonu snaží postihnout mezijazykové pravidelnosti vývoje gramatické sémantiky (srov. zejm. s. 14 a 16 úvodu). Vlastně hledají a nabízejí jakési univerzálie sémantických změn, nerámované formálně ani strukturou jazyka. Takové univerzálie můžeme pochopit také jako obecné rámce, v nichž se pohybují konkrétní změny v jednotlivých jazycích, determinované formálně-strukturně, případně – z jiného úhlu – věc můžeme vidět tak, že konkrétní změny v jednotlivých jazycích představují manifestace těchto rámců, co do své formy náhodné z univerzálního hlediska, ale determinované z hlediska struktury konkrétního jazyka.

S univerzáliemi ovšem samozřejmě souvisí otázka reprezentativnosti (tematizovaná ostatně, jak zmíněno výše, v úvodu i našimi autory). Jako u všech univerzalistických témat, tak i zde je to ale nejspíš otázka neřešitelná, resp. neřešitelná v ontologickém smyslu. Nicméně fenomenologicky bychom mohli říct, že skutečnost je to, co vidíme. A s tím bychom se asi měli taky spokojit – jak při gramatikalizačních badáních, tak i jinde.

Bohumil Vykypěl
Ústav pro jazyk český AV ČR
Brno